

Ennakkoinnilla uusia  
tulevaisuudennäkymiä kuntien  
laajaan hyvinvointityöhön

# Sisältö

Johdanto	3
1 Tulevaisuuden hyvinvointia määrittävät Arvot ja asenteet sekä Kuntien uudistuskiskyky	4
Kuntien uudistuskiskyky	4
Arvot ja asenteet	5
2 Neljä skenaariota tulevaisuuden hyvinvoinnista kunnissa	6
2.1 Ihminen elävässä ympäristössä	8
2.2 Ristiriitojen yhteisöt	10
2.3 Turvallinen digiarki	12
2.4 Yksinäisten ihmisten syrjäytyneet kunnat	14
3 Ennakoinnin tulokset ja työtavat käyttöön Kouvolassa	17
4 Näin hyvinvoinnin skenaariot luotiin: Ennakointiprosessin kuvaus	18
5 Muutosvoimat hyvinvoinnin skenaarioissa	20
Lähteet	23

# Johdanto

Kuntaliiton *Kunta hyvinvoinnin edistäjänä* -verkostoprojekti toteutti syksyn 2018 ja kevään 2019 aikana ennakointiprosessin, jossa tarkasteltiin, mitä hyvinvoinnin edistäminen tarkoittaa kuntalaisen kannalta tulevaisuudessa vuonna 2030.

Ennakointityön tärkeys korostuu muutostahdin kiihtyessä ja etsittäessä yhä vaikuttavampia ja pitkäkestoisempia ratkaisuja kunnissa. Ennakointityön huomioiminen johtamisessa ja hyvinvointityötä suunniteltaessa auttaa hyvinvoinnin edistäjiä painopisteiden valitsemisessa ja pitkän tähtäimen ratkaisuisissa.

Työskentelyyn osallistui monialaisia tiimejä eri kokoisista verkoston kunnista. Prosessi tutustutti kuntien toimijoita ennakointiin ja altisti pohtimaan alalla tapahtuvaa muutosta. Työskentelyn aikana kunnat tutustuivat ennakoinnin erilaisiin työkaluihin ja menetelmiin. Samalla syntyi neljä tulevaisuuden hyvinvoinnin skenaariota sekä kuvauksia niiden vaikutuksista erilaisille kuntalaisille. Tämä materiaali nostaa esiin näkökulmia, joita hyvinvoinnin edistämisessä on otettava huomioon tulevaisuudessa.



# 1 Tulevaisuuden hyvinvointia määrittävät Arvot ja asenteet sekä Kuntien uudistumiskyky

Hyvinvointiskenaarioiden rakentamisessa ja jäsentämisessä on hyödynnetty kahta pääulottuvuutta. Nämä ovat Kuntien uudistumiskyky sekä Arvot ja asenteet. Kuntien uudistumiskyky on kuntien omassa vaikutusvallassa, mutta arvot ja asenteet koskevat niin kuntia kuin kuntalaisiakin.

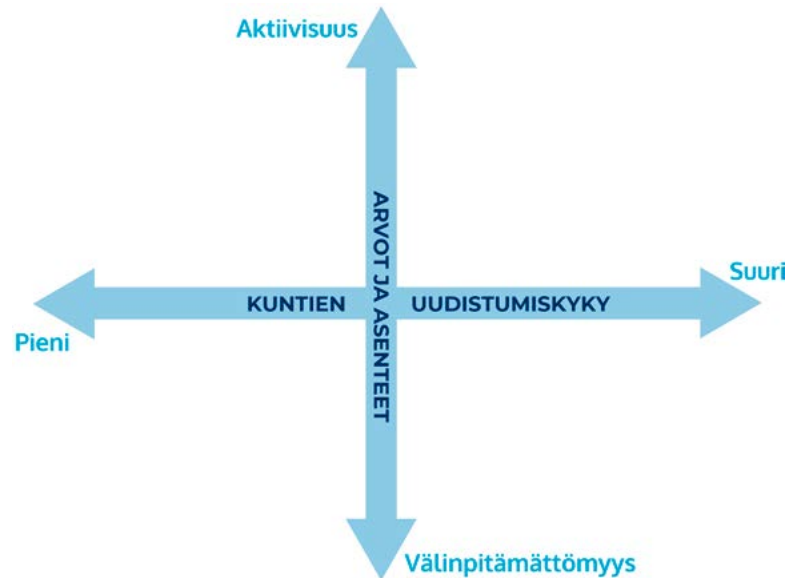
Pääulottuvuuksilla on kaksi ääripäätä: Kunnan uudistumiskyky voi olla suuri tai pieni ja Arvot ja asenteet voivat vastaavasti olla hyvinvoinnin suhteen aktiivisia tai välinpitämättömiä. Pääulottuvuudet kuvaavat kahta kuntalaisten hyvinvointiin eniten vaikuttavaa tekijää ja ne valittiin osana prosessia yhdessä osallistujien kanssa. Eri skenaarioita erottavat toisistaan ennen kaikkea näissä päämuuttujissa tehdyt tietoiset strategiset valinnat ja ratkaisut. Seuraavat kuvaukset hyödyntävät jo aiemmin Kuntaliiton ja valtioneuvoston ennakointiprosesseissa syntyneitä muutosajurikuvauksia. (Ks. Kuntaliitto 2019 & Valtioneuvosto 2018.)

## Kuntien uudistumiskyky

Tulevaisuuden kunnan menestystä määrittää kyky uudistua ja uudistaa toimintaa. Uudistumiskykyä tarvitaan yhä monimutkaistuvassa toimintaympäristössä toimimiseen, vaikeiden haasteiden ratkaisemiseen sekä yhtä lailla meneillään olevien hallinnon- ja

palveluiden uudistusten onnistuneeseen toimeenpanoon.

Kunnan uudistumiskyky voi olla suuri tai pieni. Jos kunnan uudistumiskyky on suuri, kunta on aktiivinen toimija, jolle toimintaympäristössä tapahtuvat laajat



Kuvio 1. Skenaarioiden laadinnassa hyödynnetyt pääulottuvuudet

muutokset näyttäytyvät mahdollisuutena uudistaa kunnan roolia, tehtäviä ja toimintatapoja. Uudistuminen, samoin kuin yhteistyö, perustuvat kunnan vahvaan tahtotilaan. Uudistumiskykyinen kunta kehittää toimintaansa yhdessä kuntayhteisön muiden toimijoiden, yritysten, järjestöjen, seurakuntien, yhteisöjen ja kuntalaisten kanssa, vahvistamalla osallisuutta sekä avointa, monikanavaista ja läpinäkyvää viestintää. Kunta toimii myös verkostomaisesti ja ottaa kehittämistoimintaansa mukaan kunnan ulkopuolisia toimijoita sekä kansallisesti että globaalisti. Kunnassa on panostettu hyvään ammatti- ja luottamushenkilöjohtamiseen sekä motivoivaan ja kannustavaan henkilöstöjohtamiseen.

Kun kunnan uudistumiskyky on pieni, se on passiivinen toimija ja käpertyy sisäänpäin. Uudistumiskyvyltään heikko tai heikentynyt kunta kehittää suljettuna yhteisönä vain omia palveluitaan, eikä osallista toimintansa kehittämiseen kuntayhteisön muita tai sen ulkopuolisia toimijoita. Tämä voi johtaa kunnan perinteisten toimialojen siiloutumiseen ja niiden välisten vastakkaisasettelujen kärjistymiseen. Kunta keskittyy vain totuttuihin toimintatapoihin sekä osatimoi. Jos korjaavia toimenpiteitä toteutetaan, niin ne tehdään myöhässä.

Menestyjiä ovat ne kunnat, jotka ovat rohkeita, eivät tyydy helppoihin ratkaisuihin, vaan uudistavat rooliaan omista lähtökohdistaan, yhteistyössä eri toimijoiden ja kumppaneiden kanssa etupainotteisesti. (Valtiovarainministeriö, 2017.)

## Arvot ja asenteet

Arvojen ja asenteiden muutos heijastelee yhteiskunnan muutoksia – toisaalta saa aikaan muutoksia siinä. Suomi ja suuri osa Euroopasta asemoituu arvoiltaan maallistuneeseen ja liberalisoituneeseen maailmaan, mutta myös muita erisuuntaisia näkemyksiä esiintyy. Arvot ja asenteet ovat ratkaisevan tärkeässä asemassa ratkaistaessa yhteiskunnan suuria tulevaisuuden kysymyksiä kuten kestävää kehitystä, työn tai osaamisen kysymyksiä. Suuri osa kansalaisista ottaa huomioon yhteisen edun ja jaetut arvot, kuten suvaitsevuuden, tasa-arvon ja sananvapauden. Voiko jokainen saada äänensä kuuluviin erilaisten kanavien kautta? Miten yhä moniäänisemmän yhteiskunnan arvot kehittyvät ja ketä kuunnellaan? (Valtioneuvosto, 2018.)

## 2 Neljä skenaariota tulevaisuuden hyvinvoinnista kunnissa

Hyvinvointiennakointityön tuloksena syntyi neljä erilaista skenaariota eli tulevaisuuskuvaa (kuva 3). Skenaariot nimettiin seuraavasti: Ihminen elävässä ympäristössä, Ristiriitojen yhteisöt, Turvallinen digiarki sekä Yksinäisten ihmisten syrjäytyneet kunnat. Viimeisin näistä on uhkaskenaario.

Skenaario 1 eli Ihminen elävässä ympäristössä ja tätä tukeva Skenaario 2 eli Ristiriitojen yhteisöt ovat kuntien näkökulmasta toivottuja tulevaisuuskuvia. Näissä molemmissa on kunnalla hyvät uudistumisen edellytykset ja selkeä toimintastrategia. Ihminen elävässä ympäristössä -skenaario panostaa moniarvoiseen yhteisöllisyyteen ja Ristiriitojen yhteisöt -skenaariossa yhteisöt ovat eriytyneet omiin pienryhmiinsä. Molemmille skenaarioille on yhteistä, että kunta pyrkii rakentamaan avointa yhteistyötä kansalaisyhteiskunnan ja muiden tahojen ja verkostojen kanssa.

Skenaarioissa 3 ja 4 eli Turvallinen digiarki ja Yksinäisten ihmisten syrjäytyneet kunnat kuntien uudistumiskyky on heikentynyt. Kunnat kykenevät vastaamaan toimintaympäristön haasteisiin vain hyvin rajallisesti. Molemmille skenaarioille on tyyppillistä kuntien kääntymisen sisäänpäin, joka näkyy puutteina edellytyksissä tehdä yhteistyötä muiden toimijoiden ja verkostojen kanssa. Yksinäisten ihmisten syrjäytyneet kunnat -skenaariota leimaa sulkeutuneisuus ja passiivisuus. Siksi sitä voidaan pitää uhkaskenaariona, jota tulee kaikin keinoin välttää.

Seuraavassa tarkastellaan näitä neljää eri skenaariota tarkemmin. Kunkin skenaarion alussa kuvataan skenaarion tarina ja esitetään sen taustalta löytyvät muutosvoimat. Skenaarioiden vaikutuksia tarkastellaan myös erilaisten kuntalaisten hyvinvoinnin näkökulmasta ja esitellään joukko toimenpiteitä, joilla kuntalaisten hyvinvointia voidaan eri skenaarioissa edistää. Toimenpiteet ehkäisevät skenaarion ei-toivottuja vaikutuksia ja edistävät toivottuja vaikutuksia.



Kuvio 2. Hyvinvoinnin skenaariot

## Skenaarioita tarkastellaan neljän erilaisen kuntalaisprofiilin kautta:



### Nuori työtön Laura, 19

- Asuu perheensä kanssa lapsuudenkodissaan maaseudulla, on työtön ja keskeyttänyt ammatilliset opintonsa
- Kiinnostunut muodista ja eläimistä ja haluaa löytää paikkansa yhteisössään ja yhteiskunnassa
- Haasteina huono itsetunto ja elämönhallinnan ongelmat, kuten vaikeudet nukkumisessa ja keskittymisessä



### Työssäkäyvä Heidi, 40

- Vaativassa työssä käräjätuomarina, perheeseen kuuluu aviomies ja kaksi lasta
- Kiinnostunut ihmisoikeuksista ja valokuvauksesta sekä omalla uralla etenemisestä
- Haasteina stressi, uran ja perheen yhdistämisen vaikeus sekä joustavuuden puute ja nopeat muutokset työelämässä



### Ikäihminen Vilho, 71

- Eläkkeellä sähköasentajan työstä, elää vaimon kuoltua yksin mukavalla asuinalueella
- Kiinnostunut urheilusta ja haluaisi auttaa lähialueen lapsiperheitä
- Haasteina heikentyvä toimintakyky, päivittäisistä askareista selviäminen, yksinäisyys ja heikot IT-taidot



### Maahanmuuttaja Assim, 28

- Työtön pakolainen Syyriasta, saapunut Suomeen veljensä kanssa
- Kiinnostunut yrittäjyydestä ja IT:stä, haluaisi löytää töitä sekä jatkaa Syyriassa keskeytyneitä korkeakouluopintojaan
- Haasteina kielitaidon ja verkostojen puute, yhteiskunnan vihamieliset asenteet, traumaattiset kokemukset ja kaipuu kotimaata ja perheenjäseniä kohtaan

## 2.1 Ihminen elävässä ympäristössä

Skenaarion (1) ydinajatus: Ihminen elävässä ympäristössä -skenaariossa kunta on aidosti yhteisö, joka kantaa vastuuta myös elinympäristöstä sekä ilmastosta. Ympäristö, kehittyvä teknologia ja kunnan palvelut luovat hyvät ja tasavertaiset edellytykset eri ihmisryhmien hyvälle elämälle.

### Ihminen kantaa vastuuta itsestä, toisista ja ympäristöstä

Ilmastonmuutos on keskeinen globaalin toimintaympäristön muuttaja, joka herättää ihmiset toimimaan ja lisää yhteisöllisyyttä ja yhteisvastuuta. Ihmisillä on halu osallistua ja vaikuttaa omilla valinnoillaan ja toiminnallaan ilmastonmuutoksen hillintään, omaan elinympäristöönsä, luonnon monimuotoisuuden säilymiseen, ja oman hyvinvoinnin edistämiseen. Kansallisella ja paikallisella tasolla poliittiset päätöksentekijät luovat edellytykset ihmisten valinnoille ja hyvälle elinympäristölle. Päätökset tehdään katsomalla kauas tulevaisuuteen.

### Monipuolinen ympäristö palkitsee ja tarjoaa mahdollisuuksia

Asuin- ja luonnonympäristöt ovat kunnossa ja asiakastyytyväisyys on huipussaan. Kuntalaisilla on tasa-arvoinen vapaus valita hyvistä ja kestävää kehitystä tukevista vaihtoehdoista niin asumisen, liikkumisen, työnteen, harrastusten ja palveluiden saralla. Ympäristöystävälliset elämäntavat tukevat myös hyvinvointia esimerkiksi lisääntyvän liikunnan ja terveellisemmän ruuan

muodossa. Ehjät yhdyskunnat on suunniteltu palvelemaan eri sukupolvien ja väestöryhmien tarpeita eri elämäntilanteissa. Tasapaino rakennetun ja luonnonympäristön välillä luo viihtyisyyttä, aktivoi liikkumaan ja kannustaa elämään lähellä. Joustava työelämä ja esimerkiksi mahdollisuudet etätöihin tukevat arjen pyörittämistä. Materian haaliminen menettää merkitystään ja sen sijaan kiertotalous ja yhteiskäyttö kukoistavat. Ihmiset viettävät enemmän aikaa harrastusten ja toistensa seurassa ja yhteisöllisyys elävissä yhteisöissä kasvaa.

### Teknologia tukee elävää elämää ja lisää motivaatiota hyvään arkeen

Älykkäät teknologiat tukevat uusin tavoin kuntalaisten hyvinvointia ja parantavat elämän laatua. Kuntien palvelut ovat kaikkien saavutettavissa ja mahdollistavat kuntalaisille tasavertaiset mahdollisuudet hyötyä uudesta teknologiasta. Kunnat pystyvät hyödyntämään kuntalaisten tuottamaa hyvinvointitietoa palveluverkkojen ja yhdyskuntien suunnittelussa. Teknologian ansiosta yksilöiden motivaatio kasvaa monella eri elämän osa-alueella. Esimerkiksi oman fyysisen kunnan edistymistä on helppoa seurata ja parantaa samalla liikkumisen kokemusta ja vaikuttavuutta. Kunnat luovat aktiivisesti erilaisia, entistä parempia mahdollisuuksia hyvinvoinnin edistämiseen esimerkiksi lisäämällä liikuntapalvelujen käyttöaikoja sähköisin kulkukortein tai käyttökausia pitämällä yllä esimerkiksi keinumilatuja. Kuntalaisten arkielämässä uudet, ympäristöystävälliset liikkumismuodot, kuten sähköpyörät ja -potkulaudat yleistyvät.





### **Skenaario erilaisten kuntalaisten näkökulmasta vuonna 2030**

Nuoren työttömän Lauran on ollut yhteisöllisyyden kasvaessa yhä helpompi löytää oma paikkansa yhteisössä. Laura on saanut oikea-aikaista tukea elämänhallintaan. Itsensä toteuttaminen, omien vahvuuksien löytäminen ja persoonallisemmatkin uravalinnat ovat mahdollisia, kun kevytyrittäjyydestä on tullut helpompaa ja verkostot ja markkinat kehittyvät



Perheellisen Heidin ei tarvitse kantaa huolta työn ja perheen yhdistämisestä. Aktiivisessa kuntayhteisön viesti saatavilla olevista palveluista kulkee sujuvasti ja kiireisen on helppo hankkia tarvitsemaansa apua esimerkiksi kodinhoitoon. Laadukas varhaiskasvatus, koulu ja koulun jälkeinen toiminta tukevat joustavasti erilaisia perheitä heidän arjessaan. Myös haastavasta työstä palauttaville harrastuksille järjestyy aikaa.



Ikääntynyt Vilho ylläpitää omaa toimintakykyään sekä välttyy yksinäisyydeltä olemalla aktiivinen osa yhteisöä. Ikäihmisten vapaaehtoinen osallistuminen yhteisön toimintoihin, kuten ympäristön huoltoon tai lasten ja nuorten harrastustoiminnan järjestämiseen, tukee koko kuntayhteisöä ja kasvattaa toimijoiden osallisuuden tunnetta. Vilhon aktiivisuutta edesauttaa senioreiden tarpeet huomioiva asuinympäristö.



Maahanmuuttaja Assimille voi kokea olevansa tervetullut uudessa kuntayhteisössä. Assimin aiempi osaaminen IT-alalla on voitu varhaisessa vaiheessa tunnistaa ja työllistyminen ja sen myötä uuteen yhteisöön kiinnittyminen sekä kielen oppiminen on ollut sujuvaa. Avun saaminen muilta kuntalaisilta arjen pieniin ongelmiin on myös auttanut kotoutumaan nopeasti.

Skenaarion kannalta tärkeitä ilmiöitä (tarkemmat kuvaukset muutosilmiöistä ks. luku 5):

- ilmastonmuutos
- arvojen muutokset
- älykäs hyvinvointi- ja terveysteknologia
- jakamis- ja kiertotalous
- asukkaat ja yhteisöt voimavarana ja kumppanina

#### **HUOMIOI AINAKIN NÄMÄ! ESIMERKKEJÄ TOIMENPITEISTÄ, JOILLA KUNTALAISTEN HYVINVOINTIA VOIDAAN EDISTÄÄ:**

- Anna kuntalaisille valtaa vaikuttaa ja tue heitä toteuttamaan oman lähiympäristönsä kehittämishankkeita esimerkiksi palkitsemalla neljännen sektorin tekoja, jotka tukevat yhteisön hyvinvointia
- Kokeile uudenlaisia työtapoja ja joustavoita kunnan käytäntöjä
- Arvio avoimesti päätösten vaikutuksia eteenkin ilmastonäkökulmasta
- Kokoa kuntalaisille palvelutarjotin, josta heille tärkeät palvelut löytyvät helposti yhdestä paikasta.
- Viesti jatkuvasti ja eri kanavissa esimerkiksi tarjolla olevista palveluista ja edullisista harrastusmahdollisuuksista
- Muista nähdä ikäihmiset myös resurssina, joka luo mahdollisuuksia kunnan palveluihin

## 2.2 Ristiriitojen yhteisöt

Skenaarion (2) ydinajatus: Ristiriitojen yhteisöt -skenaarion monikulttuurinen toimintaympäristö on tehnyt kunnista rohkeita kokeilijoita ja yhteiskehittäjiä. Laajan osallisuuden tavoittelu on kuitenkin haastavaa, sillä arvojen pirstoutuessa ihmiset hakeutuvat kaltaistensa seuraan ja pienet yhteisöt eristäytyvät. Henkilökohtainen hyvinvointi kiinnostaa yhä enemmän, mutta yksinkertaiset terveyskäsitteet puhuttelevat faktojen sijaan.

### Kunnat pyrkivät kumppanuuksiin

Suomessa ulkomaalaisväestö on lähes kaksinkertaistunut ja monikulttuurisuus on arkipäivää. Monikulttuurinen toimintaympäristö on opettanut kunnille joustavuutta ja rohkeutta kokeilla ja yhteiskehittää. Juurettomuuteen liittyvät ongelmat on tiedostettu ja laaja osallisuus on sekä kansallisen että paikallisen tason tavoite. Paikallistason merkitys hyvinvoinnin edistäjänä on vahvasa roolissa. Kunnilla on valmiudet kumppanuuksiin ja yhteistyöhön.

### Moniarvoisuudesta eristäytyneisiin yhteisöihin

Maailma ja ihmisten arvot ovat yhä nopeammasa muutoksessa. Arvojen muutosta vahvistaa ihmisten yhä aktiivisempi hakeutuminen kaltaistensa seuraan sekä fyysisesti että verkossa. Vaikka kunnilla on valmiudet kumppanuuksiin ja yhteistyöhön, eristäytyneitä yhteisökuulttuureja on joskus vaikea saada voimavaraksi ja kumppaniksi edistämään yhteisiä tavoitteita. Kunnat tarjoa-

vat erilaisille yhteisöille vaikuttamiskanavia ja toimintatiloja, mutta yhteisöjen polarisoituminen ja piittaamattomuus muista ja yhteisistä säännöistä ei tuota laajaa hyvinvointia. Kunnat ovat myös asukaslähtöisempiä kuin koskaan, mutta ääripäiden välinen tasapainottelu syö voimia. Pienet kunnat kilpailevat yhteisöistä, jotka haluavat elää eristyksissä samanhenkisten kanssa (yksinkertainen elämä maaseudulla, ekoyläät tms) ja joutuvat usein tinkimään tasapuolisuudesta. Arvojen pirstoutuminen saa monen tuntemaan osattomuutta, merkityksettömyyttä ja päämäärättömyyttä.

### Polarisoituneet hyvinvointikäsitteet

Ihmiset ovat yhtä kiinnostuneempia terveydestään, mutta epäselvässä ja alati muuttuvassa maailmassa yksinkertaiset ratkaisut ja ”totuudet” puhuttelevat. Pirstaloituneet yhteisöt ovat entistä enemmän fanaattisia yhden asian liikkeitä tai kultteja, perustuen esimerkiksi rokottamattomuuteen, erityisen tiukkaan ruokavalioon tai äärimmäiseen askeettisuuteen. Puhdashenkisyys johtaa kovempiin asenteisiin ja tiukentaa suhtautumista toisiin ihmisiin, varsinkin apua tarvitseviin. Välinpitämättömyys ja juurettomuuden tunne yhteisöön kuulumattomilla lisää ongelmia, kuten syrjäytymistä ja päihteiden käyttöä. Uudenlaiset verkkoyhteisöt pelastavat osan yksinäisyydeltä, mutta toiset taas pakenevat todellisuutta virtuaalimaailmaan, kärsivät digiaddiktiosta ja vieraantuvat fyysisestä maailmasta kärsien liikkumattomuuden ja huonon ravinnon aiheuttamista terveysongelmista.



### **Skenaario erilaisten kuntalaisten näkökulmasta vuonna 2030**

Nuorella työttömällä Lauralla on riski syrjäytyä. Työn ja koulutuksen ulkopuolelle jäävä nuori voi eristäytyä reaali maailmasta verkkoon tai hakea kuuluvuuden tunnetta sellaisesta sulkeutuneesta yhteisöstä tai kultista, johon kuuluminen ei pitkällä tähtäimellä tuota osallisuutta yhteiskuntaan. Etsivä työ pyrkii aktiivisesti löytämään Lauran kaltaisia nuoria erilaisista fyysisistä sekä virtuaalisista yhteisöistä.



Perheellinen Heidi kaippaa arkeen merkityksellisyyttä ja toivoo voivansa toteuttaa itseään paremmin niin työelämässä kuin vapaa-ajalla. Urakokeilut ja niihin tarjotut kannustimet mahdollistavat uudenlaisen suuntautumisen työelämässä ja siten parantavat työssä jaksamista. Matalan kynnyksen liikuntaharrastukset ja ajasta ja paikasta riippumattomat kurssit lisäävät työikäisten mahdollisuuksia löytää vastapainoa työlle ja toteuttaa itseään myös työn ulkopuolella.



Ikääntynyt Vilho kuuluu sukupolveen, joka kokee selkeämmin kuuluvuutta paikkaan ja siten myös osaltaan ylläpitää kuntaa yhteisönä. Vilhoa suojaa yksinäisyydeltä ja passivoitumiselta yhteisöllinen asuminen, jossa seuraa on saatavilla ja senioreiden tarvitsemat palvelut helposti saavutettavissa. Ikäihmisten tukijärjestelmä ottaa hyvissä ajoin huomioon myös Vilhon tulevat tarpeet.



Maahanmuuttaja Assim on löytänyt uudessa kotikunnassaan vertaistukea muista maahanmuuttajista. Kun tukiverkoston ei kuulu kanta-väestöä, voi kielen oppiminen ja siten esimerkiksi työllistyminen kuitenkin hidastua. Liiallinen eristäytyminen voi kasvattaa irrallisuuden tunnetta yhteiskuntaan ja lisätä sosiaalisia ongelmia.

Skenaarion kannalta tärkeitä ilmiöitä (tarkemmat kuvaukset muutosilmiöistä ks. luku 5):

- Maahanmuutto
- Monikulttuuristuminen
- Kokeilukulttuuri
- Arvojen muutokset
- Syrjäytyminen

#### **HUOMIOI AINAKIN NÄMÄ! ESIMERKKEJÄ TOIMENPITEISTÄ, JOILLA KUNTALAISTEN HYVINVOINTIA VOIDAAN EDISTÄÄ:**

- Etsi aktiivisesti vuorovaikutusta passiivisten kuntalaisten kanssa jalkautumalla erilaisten kuntalaisryhmien arkeen ja sosiaaliseen mediaan
- Tarjoa erilaisille ihmisille helposti lähestyttäviä tapoja vaikuttaa ja osallistua
- Kokeile uusia tapoja vuorovaikuttaa ja viestiä: esimerkiksi maahanmuuttajayhteisöissä toimivat viestintäverkostot voivat saavuttaa kohde-ryhmän vaikuttavammin.
- Osallistu yhteiskunnalliseen keskusteluun: kunnan tulee ottaa aktiivisempi rooli tutkimukseen perustuvan tiedon levittäjänä ja uskomusten murtajana
- Kasvata lapsia monikulttuurisuuteen, jotta kuppikuntaistuminen voidaan ehkäistä
- Mahdollista vuoropuhelu erilaisten ihmisten välillä: Kunta voi toimia alustana sille esimerkiksi ”erätauko” toimintamallin avulla

## 2.3 Turvallinen digiarki

Skenaarion (3) ydinajatus: Turvallinen digiarki -skenaariossa uudet älykkäät teknologiat ovat lisänneet ihmisten arjen sujuvuutta, mutta kunnat ovat epäonistuneet digitalisaation hyödyntämisessä. Kuntalaisten eriarvoistuminen konkretisoituu mahdollisuuksissa panostaa omaan turvallisuuteen, digiosaamiseen ja uusien älyteknologioiden terveysvaikutuksiin.

### Yksilöllinen digipolku

Digitalisaatio on nopeuttanut ja lisännyt kuntalaisen arjen sujuvuutta ja mahdollisuuksia vaikuttaa, osallistua ja pitää yhteyttä muihin. Yksilötasolla kuntalaiset ottavat enemmän ja enemmän vastuuta omasta hyvinvoinnistaan ja seuraavat omaa hyvinvointiaan erilaisten palveluiden tai sovellusten avulla. Sosiaalinen media tukee yhteisöllisyyttä ja auttaa arjessa. Esimerkiksi kotiäidit voivat löytää toisensa erilaisten foorumien kautta, eivätkä jää yksin. Maantieteestä riippumattomat palveluprosessit tulevat mahdolliseksi. Esimerkiksi monet perusterveydenhuollon lääkärikäynneistä voidaan hoitaa etäyhteydellä. Kunnan palveluissa ja päätöksenteossa ei olla pysytty kuntalaisten tasolla älyteknologian hyödyntämisessä. Koska digitalisaation edut eivät saavuta kuntalaisia kunnan palveluissa, jää niistä hyötyminen yhä enemmän ihmisen omalle vastuulle. Tämä lisää eriarvoistumista liittyen digiosaamiseen ja älyteknologian hyvinvointivaikutuksiin, kun uusimman teknologian hyödyntäminen on mahdollista vain niille, joilla on siihen taloudelliset edellytykset. Kunnat menettävät merkitystään kierteessä, jossa niiden palvelut huononevat ja resurssit pienenevät entisestään. Yhä harvempi taho voi auttaa huonoesaisia.

### Turvallinen arki ennakoinnattomassa maailmassa

Turvallisuusriskit voivat vaihdella ajassa enemmän kuin monet muut muutosajurit. Ne voivat kansalaisen näkökulmasta liittyä esimerkiksi rikollisuuteen, elinympäristöön, ilmastonmuutokseen, ulko- ja sisäilman laatuun, digitaaliseen kyberuhkaan ja sotilaalliseen uhkaan. Tietoisuus eteenkin kyberturvallisuuden uudenlaisista ja yllättävistä riskeistä johtaa siihen, että turvallisuutta arvostetaan entistä enemmän. Kehittyvä teknologia ja turvabisneksen kasvu tarjoavat myös yksilöille mahdollisuuksia panostaa omaan turvallisuuteensa uudella tavalla ja varautua arjen riskeihin. Esimerkiksi terveyttä tarkkailevat mikrosirut ovat yleistyneet. Eriarvoistuminen näkyy myös turvattomuuden tunteen kasvuna niiden elämässä, jotka eivät voi hyödyntää uutta teknologiaa. Turvallisuutta uhkaavat ääri-ilmiöt eivät vielä ole arkipäivää Suomessa, mutta kansallisella tasolla kyberuhkiin varaudutaan. Kunnissa resurssit vähenevät ja paikallisella tasolla uusiin turvallisuusuhkiin ei pystytty samassa mittakaavassa varautumaan. Kuntien vähäisetkin sähköiset palvelut ovat jatkuvien kyberhyökkäyksiin kohteina ja palveluissa on toistuvia katkoksia.

### Jatkuva muutos

Työn murros tarkoittaa syvää ja sukupolvien yli jatkuvaa teknologista, taloudellista, yhteiskunnallista ja inhimillistä muutosta. Lyhyessä ajassa on syntynyt paljon uusia ammatteja ja työnkuvia, joissa teknologia on keskiössä. Kuntalaisen näkökulmasta elinikäinen oppiminen on itsestäänselvyys. Koulutautuminen työurien aikana on yleistä ja työpaikkojen vaihtumiseen on sopeuduttu yksityisellä sektorilla. Työelämä ja työmarkkinat polarisoituvat.

Osattomuus ja heikentynyt toimintakyky uhkaa niitä, jotka eivät sopeudu muuttuviin työelämän vaatimuksiin. Kunnissa toimiala- ja ammattirakenne ei ole seurannut työelämän muutosta. Kunta-alalla henkinen väsymys ja psyykinen kuormittavuus ovat lisääntyneet ja kuntien on yhä vaikeampaa saada päteviä osaajia eri virkoihin. Vaikka syntyvyys laskee ja ikääntyneiden osuus Suomessa kasvaa, digitalisaatio ja robotiikka korvaavat osittain poistuvaa työvoimaa. Kuntien tahmean digitalisaatiokehityksen ja resurssipulan takia tämä kehitys korostaa entisestään kuntalaisten eriarvoista asemaa. Huoltosuhde heikkenee ja erot kaupunkien ja maaseudun välillä kasvavat. Älyteknologiaa ei ole pystytty ottamaan täysimääräisesti käyttöön, kuten robotiikkaa vanhainkodeissa.

Skenaarion kannalta tärkeitä ilmiöitä (Tarkemmat kuvat muutosiirtoista ks. luku 5):

- Digitalisaatio
- Työn murros
- Turvallisuusriskit
- Väestörakenteen muutos
- Eriarvoistuminen

#### **HUOMIOI AINAKIN NÄMÄ! ESIMERKKEJÄ TOIMENPITEISTÄ, JOILLA KUNTALAISTEN HYVINVOINTIA VOIDAAN EDISTÄÄ:**

- Mahdollista kaikille yhteiskuntaan osallistumisen mahdollistavat väli- neet esimerkiksi erilaisten lainauspalveluiden kautta
- Ota kuntalaiset voimavaraksi ja hyödynnä erilaisten ihmisten osaamis- ta rohkeasti mm. sähköisten palveluiden kehittämisessä.
- Hyödynnä työntekijöiden oma digiosaaminen ja vältä ict-osaamisen keskittämistä omaan yksikköön
- Huomioi turvallisuussuunnittelussa kuntalaisten kohtaamat kyberuhat ja digirikollisuus
- Tue työntekijöiden uudelleen kouluttautumista ja elämänpituista oppimista

### **Skenaario erilaisten kuntalaisten näkökulmasta vuonna 2030**

Nuoren työttömän Lauran elämä on suurelta osin verkossa. Hän osaa hyödyntää erilaisia sähköisiä järjestelmiä, mutta kaipaa silti palveluissa kasvok- kaista kohtaamista. Kunnan palvelut eivät tavoita häntä. Lauran on suuri riski syrjäytyä, sillä verkon sosiaaliset kontaktit tuntuvat pinnallisilta ja hän ko- kee itsensä yksinäiseksi. Laura toivoo, että verkossa kartuttamalla osaamisellaan hän vielä pystyy hank- kimaan elantonsa ilman koulutusta.



Perheellisen Heidin on mahdollista seurata omaa ja perheensä hyvinvointia entistä tarkemmin, sekä panostaa turvallisuuteen. Heidi hankkii kasvavassa määrin palveluita yksityiseltä sektorilta ja samaan aikaan vähenee hänen luottamuksensa kunnan tar- joamia palveluita ja päätöksentekoa kohtaan.



Ikääntyneen Vilhon on entistä helpompaa pitää yhteyttä perheeseen, joka asuu kaukana. Myös per- heellä on vähemmän huolta Vilhosta, kun kotona on hyvinvointia ja turvallisuutta edistävää teknologiaa. Vaikka älykkäät ratkaisut ovat tuoneet hyötyä Vilhon arkeen, ei hän vielä osaa itse suojautua esimerkik- si mahdolliselta digirikollisuudelta. Arjessaan Vilho kokee kuitenkin yksinäisyyttä aitojen ihmiskohtaa- misten ollessa vähäisiä.



Maahanmuuttaja Assim kaipaa perhettä ja koti- maata, mutta yhteydenpito on vaivatonta. Yhteis- kunnan siirtyessä yhä vahvemmin verkkoon ja kunnan palvelujen ollessa vaikeuksissa on Assimin vaikeaa saada tukea tarvittavaan kouluttautumiseen ja kotoutumiseen. Maahanmuuttajan on oltava itse hyvin aktiivinen mm. kielen opiskelussa. Vaikka IT-alalla on mahdollista tulla melko hyvin toimeen ilman Suomen kieltä, laajempi verkostoituminen uudessa kotiyhteisössä kuitenkin vaikeutuu.



## 2.4 Yksinäisten ihmisten syrjäytyneet kunnat

Skenaarion (4) ydinajatus: Yksinäisten ihmisten syrjäytyneet kunnat -uhkaskenaariossa moni asia haastaa hyvinvointia. Monet uupuvat työelämän ja arjen haasteiden keskellä. Tukea tarvitsevien on yhä vaikeampi löytää apua ja palveluita ei haluta kehittää yhdessä. Vastakkaiset näkemykset synnyttävät fyysisiä yhteenottoja asukkaiden välillä ja turvattomuuden tunne lisääntyy. Kuntien toiminta ei avaudu kuntalaisille tai siihen ei luoteta.

### **Ketään ei kiinnosta – Kompromissipolitiikka väistyy**

Arvojen ääripäät korostuvat. Esimerkiksi Euroopassa on samaan aikaan vahvistunut sekä nationalismi että maailman kansalaisuus. Kunnissa sosiaalisesta mediasta tulevaa painetta ei osata hallita ja tiedon sijaan kunnan päätöksentekoa ohjaavat huhupuheet ja disinformaatio. Demokratia menettää merkitystään ja kunnat sen toteuttajana uskottavuuttaan. Yksilöiden kyky toimia yhdessä ja käydä keskustelua surkastuu. Jokaisesta tulee oman onnensa seppiä ja toisten mielipiteillä ei ole mitään merkitystä omaan elämään. Syrjäytyminen periytyy yhä vahvemmin sukupolvelta toiselle. Eriarvoiset lähtökohdat varmistavat, että eri näkemysten ääripäät törmäävät joskus jopa väkivaltaisesti.

### **Kapea-alainen ja lyhytnäköinen kehittäminen ei kestä hallitsemattomien muutosten kyydissä**

Kaupungistuminen globaalina megatrendinä jatkuu. Suomessa kaupungistuminen on myös voimakasta, mutta ei hallittua. Uusien asuntojen suuri tarve pakottaa tekemään hätiköityjä ratkaisuja. Vähäosaisuus keskittyy tietyille, vuokra-asumiseen kaavoitetuille

asuinalueille ja hyvinvointierot kasvavat niin kaupunginosien, kuin eri kuntienkin välillä. Koska eriarvoisuus on lisännyt rikollisuutta ja turvattomuutta, alkaa kaupunkeihin nousta myös aidattuja ja vartioituja asuinalueita niille, joilla sellaiseen on varaa. Kunnat epäonnistuvat paikallisyhteisön tukemisessa ja uusien asukkaiden juurruttamisessa. Globaaleihin haasteisiin, kuten maahanmuuttoon liittyviin ongelmiin ei pystytä vastaamaan. Kunnissa turrutaan muutoksiin ja niihin varautuminen käy mahdottomaksi. Muutos-tahdin kiihtyessä äärimmilleen ja kyydistä putoavat kunnat ajautuvat peruuttamattomaan kierteseen, jossa palveluverkko näivettyä asettaen kuntalaiset eriarvoiseen asemaan.

### **Työelämä kutistaa perheet**

Lapsia hankitaan yhä vähemmän ja väestönkasvu on lähes pysähtynyt. Työelämä pakottaa yhä useamman valitsemaan työn ja perheen välillä. Perheen perustaminen asettaa eriarvoiseen asemaan työntekijänä eikä perheen perustamisen jälkeen ole enää varaa uran katkeamiseen. Tukiverkkojen puute hankaloittaa arkea ja kaupungeista on usein mahdotonta löytää sopivia ja kohtuuhintaisia perheasuntoja. Urakeskeisyys ohjaa koulutusta tuottamaan yhden asian asiantuntijoita, jotka eivät kykene innovatiiviseen ja monialaiseen kehittämiseen. Töiden jakautuminen ei ole enää tasaista vaan osa ihmisistä hoitaa yhä useamman työt ja toisten ammatit kuolevat muuttuvassa maailmassa. Työelämässä uudet sukupolvet tuottavat jatkuvaa kitkaa ja ristiriitoja työyhteisöissä. Työssä selviäminen vaatii kykyä jatkuvaan uudistumiseen ja kehittymiseen. Kaikki eivät jaksa riittävästi työyhteisön raastavuutta ja uuvuttavaa kehittymistä.



### **Skenaario erilaisten kuntalaisten näkökulmasta vuonna 2030:**

Nuori työtön Laura on luovuttanut kouluttautumisen suhteen, sillä ei usko siitä olevan hyötyä. Kotipaikkakunnalla ei myöskään ole sopivaa koulutusala tarjolla ja Laura kokee, ettei hänellä ole riittäviä henkisiä tai materiaalisia resursseja muuttaa suurempaan, kalliimpaan kaupunkiin opintojen perässä. Laura elää ilman tuloja vanhempiensa kanssa, jotka eivät osaa kannustaa Lauraa. Päivät kuluvat viihteen parissa kotisohvalla ja kynnyksellä aloittaa oman elämän rakentaminen kasvaa päivä päivältä korkeammaksi.



Perheellinen Heidi kokee työn hallitsevan elämää täysin. Perheelle ja ystäville jää liian vähän aikaa ja työ tuntuu stressaavalta, mutta samaan aikaan kapea-alaisuudessaan yhä enemmän merkityksettömältä. Julkinen varhaiskasvatus ei josta työelämän vaatimalla tavalla ja luotettavaa yksityistä palveluntarjoajaa on vaikeaa löytää. Heidi haaveilee alanvaihdosta, mutta yhteiskunnan tukea ei ole saatavilla ja työn ohessa kouluttautuminen on perheellisenä ilman kunnan tukiverkkoja hyvin vaikeaa.



Ikääntyneen Vilhon ongelmat alkavat kasautua. Yksinäisyys tekee passiiviseksi ja Vilho ei jaksa enää pitää itsestään huolta. Hän on haluton vastaanottamaan apua ja kokee että häntä ei arvosteta. Vilho pyrkii löytämään samanhenkistä seuraa verkosta, mutta tulee sitäkin kautta huijatuksi. Vilhon omaiset eivät ehdi vieraillemaan hänen luonaan. Vilhon toimintakyky murenee nopeasti ja lopulta hänen on vaikea edes nousta sängystä ilman hoitajan apua.



Maahanmuuttaja Assimin ei koe olevansa tervetullut yhteisön jäseneksi. Hänen sosiaaliset kontaktinsa koostuvat lähinnä toisista maahanmuuttajista. Assim kohtaa lähes päivittäin rasismia ja esimerkiksi

huutelua kadulla. Väkivallan pelko kutistaa kontaktit kantaväestön kanssa minimiin. Assim ei koulutuksesta huolimatta löydä työtä ja joutuu sinnittelemään vaikeassa tukiviidakossa.

Skenaarion kannalta tärkeitä ilmiöitä (Tarkemmat kuvaukset muutosilmiöistä ks. luku 5)

- Kaupungistuminen
- Työn murros
- Arvojen ja asenteiden muutos
- Syntyvyys
- Eriarvoistuminen

#### **HUOMIOI AINAKIN NÄMÄ! ESIMERKKEJÄ TOIMENPITEISTÄ, JOILLA KUNTALAISTEN HYVINVOINTIA VOIDAAN EDISTÄÄ:**

- Avaa päätöksentekoa ja turvaa tiedon läpinäkyvyys lisätäkseen luottamusta julkiseen sektoriin
- Mahdollista kuntalaisten ja sidosryhmien osallistuminen jo asioiden suunnitteluvaiheessa
- Ota asukkaat mukaan kaupunginosakohtaiseen suunnitteluun esimerkiksi turvallisuussuunnitelman kautta
- Kuuntele perheiden palveluiden suunnittelussa myös työllistäjiä ja sujuvoita työssäkäyvien arkea toimivilla peruspalveluilla
- Tarjoa tukea perhetaitoihin ja arjen hallintaan sitä tarvitseville perheille mahdollisimman varhain
- Verkostoidu alueesi eri toimijoiden kanssa: Hyvien käytäntöjen jakaminen ja yhteiset panostukset vahvistavat mahdollisuuksia haasteiden voittamiseen





# 3 Ennakoinnin tulokset ja työtavat käyttöön Kouvolassa

Kouvolan kaupunki osallistui Kuntaliiton ennakointiprosessiin ja sen myötä otti ennakointiajattelun mukaan myös kaupunkistrategiaa toteuttavan Hyvinvoinnin kasvu -ohjelman valmisteluun. Ennakointityöskentelyllä haluttiin löytää näkökulmia kouvolaisten hyvinvointiin aina vuoteen 2030 saakka. Prosessiin osallistuminen toi uusia, yllättäviäkin näkökulmia ja irrotti perinteisestä ”virkamiestyön” näkökulmista.

Kaupungin edustajat tutustuivat Kuntaliiton ennakointiprosessin tuloksiin työpajatyöskentelyssä Kouvolassa. Ennakointiprosessissa tunnistettujen hillausten signaalien avulla valittiin keskeiset, Kouvolan hyvinvointityössä tulevaisuudessa huomioitavat tekijät: Kulttuurinen muutos pysyvyydestä kokeiluihin, verkostomainen työskentelytapa, digitalisaatio ja robotisaatio, työelämän ja työsuhteiden joustavuus, ääripäiden korostuminen eri ilmiöissä sekä positiivinen ja avoin viestintä. Lisäksi Hyvinvoinnin monialainen työryhmä visioi kouvolaisten hyvinvoinnin tulevaisuuden kuvaa ”Mitä on kouvolaisten paras aktiivinen arki vuonna 2030?”

Perinteisesti strategisessa suunnittelussa hyödynnetään tilastotietoa ja toimintamalleja aiemmilta vuosilta, mutta tulevaisuuden muutokset ja niihin vaikuttavat tekijät jäävät helposti vähemmälle huomiolle. Ennakoinnin ottaminen mukaan hyvinvointiohjelman suunnitteluun on selkeyttänyt kehittämisen suuntaa ja konkretisoinut kehittämisen kohteita. Tulevaisuu-

den muutosilmiöitä ja niiden vaikutuksia juuri Kouvolaan on ollut helpompi hahmottaa, kun ennakointityöhön on saatu mukaan laaja joukko henkilöstöä. Ennakoinnin merkitys on Kouvolassa tunnistettu ja ennakointi on juurtunut pysyväksi ajattelutavaksi monelle kaupungin työntekijälle.

Seuraavaksi Kouvolassa tehdään suunnitelmaa ennakointityön jatkamiselle ja mahdollisuuksien mukaan myös asukkaiden osallistumiselle ennakointiin. Hyvinvointityöryhmä pääsee ensin perehtymään hillausten signaalien tunnistamiseen ja keräämiseen, ja sitten tarkoituksena on toteuttaa ennakointiprosessia sovituin aikaväleihin. Kaupungin hyvinvointityössä on paljon jatkuvasti seurattavia indikaattoreita. Kun ennakointi lisätään osaksi indikaattoriseurantaa, voidaan tulevaisuuden kehitystä arvioida paremmin ja suunnata resursseja oikeisiin asioihin.

Tarja Alamattila,  
hyvinvointikoordinaattori,  
Kouvolan kaupunki

# 4 Näin hyvinvoinnin skenaariot luotiin: Ennakointiprosessin kuvaus

Kunta hyvinvoinnin edistäjänä -verkoston ennakointiprosessin tavoitteena oli selvittää,

- 1) mitä hyvinvoinnin edistäminen tarkoittaa kuntalaisen kannalta tulevaisuudessa vuonna 2030?
- 2) miten eri tahot voivat edistää kuntalaisten hyvinvointia tulevaisuudessa vuonna 2030?

Hyvinvointiennakoinnin prosessi käynnistyi keväällä 2018. Työ sisälsi lyhyen perehdytyksen ennakointiin ja sitä tukevan webinaarin verkostojen paikallisille avainhenkilöille ja työpajasarjan verkostojen jäsenille vuoden 2018 lokakuusta kesäkuuhun 2019.

Vuorovaikutteisessa ennakointiprosessissa oli kolme vaihetta: tiedonkeruu, analysointi ja raportointi. Syksyn 2018 aikana hyvinvointiverkostosta mukaan ilmoittautuneet 13 alueellista tiimiä keräsi 54 henkilön voimin heikkoja signaaleja yhteiselle sähköiselle alustalle seitsemän viikon ajan. Signaaleja kerättiin yhteensä 460 kappaletta kuntalaisten hyvinvointiin arjessa vaikuttavista eri näkökulmista kuten työelämä, perhe-elämä ja vapaa-aika. Signaalien kerääjinä olivat paikalliset hyvinvointitiimit, joiden jäseniä olivat muun muassa hyvinvointikoordinaattorit sekä kuntien strategioista, elinvoimasta, sivistyksestä, liikunnasta ja teknisestä toimesta vastaavat henkilöt sekä järjestöjen ja maakuntien edustajat.

Toinen analyysi -vaihe käynnistyi työpajalla joulukuussa 2018 ja jatkui koko kevään 2019 ajan. Ensimmäisessä työpajassa haettiin tulevaisuuden hyvinvoinnin skenaarioiden yhteisiä teemoja ryhmittelemällä heikot signaalit ensin 14 ilmiöryhmään ja äänestämällä ne tärkeysjärjestykseen ja ryhmittelemällä uudelleen kuuteen klusteriin: Ilmasto ja ympäristö, terveys, liikkuminen, turvallisuus sekä yhteistyö ja osallisuus.

Analyysivaihe jatkui keväällä 2019 kolmen työpajan sarjalla. Skenaarioiden laadinta käynnistyi helmikuussa muutosvoimien kehityskulkujen hahmotamisella kerätyn materiaalin pohjalta. Maaliskuun työpajassa luotiin kuusi tulevaisuustaulukkoa, joiden avulla hahmoteltiin tulevaisuuden hyvinvointikunnan erilaisia kehityspolkuja, jotka yhdistettiin neljäksi erilaiseksi skenaarioksi. Kolmannessa työpajassa syntyneitä skenaarioiden vaikutuksia tarkasteltiin erilaisten kuntalaisten näkökulmista ja samalla mietittiin toimenpiteitä, joilla eri tahot voisivat edistää kuntalaisten hyvinvointia eri skenaarioissa.

Kolmas raportointi -vaihe käynnistyi touko-kesäkuussa 2019 ja Kunta hyvinvoinnin edistäjänä -verkoston ennakointiprosessin tulokset on esitelty tässä julkaisussa. Kuntalaisten hyvinvoinnin edistämiseen nyt ja tulevaisuudessa on mahdollista vaikuttaa



Kuva 2. Kunta hyvinvoinnin edistäjinä -verkoston ennakointiprosessi

erilaisilla strategisilla valinnoilla. Kunta hyvinvoinnin edistäjänä -verkoston ennakointityö on ollut prosessi, jonka tavoitteena on ollut luoda näkymiä kuntien mahdollisista, erilaisista tulevaisuuksista. Samalla tarkoituksena on kannustaa kuntia oman

hyvinvointiroolinsa ja tulevaisuutensa ennakointiin ja arviointiin sekä antaa kunnille työkaluja strategisten valintojen tekemiseen kuntalaistensa hyvinvoinnin edistämiseksi ja hyvinvointistrategioiden laatimiseksi.

# 5 Muutosvoimat hyvinvoinnin skenaarioissa

Muutosvoimat kuvaavat käynnissä tai tulossa olevia kehityskulkuja, jotka johtavat erilaiseen kehitykseen riippuen siitä huomioidaanko niiden vaikutukset hyvinvointiin strategisista valintoja tehdessä vai ei. Ennakointiprosessin osallistujat määrittivät yhdessä 14 kuntalaisten hyvinvointiin eniten vaikuttavaa erilaista muutosvoimaa. Myös tässä osassa hyödynnettiin jo aiemmin Kuntaliiton ja valtioneuvoston ennakointiprosesseissa syntyneitä muutosajurikuvauksia (ks. Kuntaliitto 2019 & Valtioneuvosto 2018.)

## **Ilmastonmuutos ja luonnonvarat**

Ilmastonmuutos on tärkeä globaalinen toimintaympäristön muuttuja ja sen hillitseminen ja siihen sopeutuminen tulevat näkymään entistä konkreettisemmin myös paikallisen tason toiminnassa. Samalla yhä enemmän painoarvoa saa paikallisten elinympäristöjen terveellisyydestä ja turvallisuudesta huolehtiminen sekä ympäristön pilaantumisen ehkäisy.

## **Älykäs hyvinvointi ja terveysteknologia**

Uudenlaiset älykkäät teknologiat mullistavat hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen sekä sairauksien hoidon. Pian esimerkiksi perusterveydenhuollon palvelut eivät ole enää fyysisestä sijainnista riippuvaisia. Samalla ihmiset ovat yhä kiinnostuneempia henkilökohtaisesta hyvinvoinnistaan ja uusi teknologia mahdollistaa sen tarkemman seuraamisen.

## **Jakamis- ja kiertotalous**

Kuntien näkökulmasta jakamistalous kasvattaa kuntalaisten aktiivisuutta esimerkiksi erilaisten aikapankkien tai naapuriavun muodossa. Kiertotaloudessa kulutus ei perustu omistamiseen, vaan palveluiden käyttämiseen eli jakamiseen, vuokraamiseen ja kierrättämiseen.

## **Asukkaat ja yhteisöt voimavarana ja kumppanina**

Uusyhteisöllisyys kasvaa ja ihmisten toiminta suuntautuu lähiympäristöön ja lähiyhteisöihin. Koke-musta hyvästä elämästä haetaan sekä perinteisistä lähiyhteisöistä että internetin verkostoista. Julkisen sektorin on yhä aktiivisemmin avattava toimintaansa kansalaisyhteiskunnan suuntaan sekä kehitettävä osallisuutta ja tarjottava kasvuvalustoja uusyhteisöllisyydelle.

## **Arvojen muutokset**

Ihmisten arvot muuttuvat yhä nopeammin ja muutoksen taustalla vaikuttaa mm. ihmisten hakeutuminen kaltaistensa yhteyteen verkkoyhteisöissä. Arvojen muutoksessa näyttää korotuvan niiden ääripäät, kuten arvokonservatismi ja arvoliberalismi tai nationalismi ja maailmankansalaisuus. Eri sukupolvien arvomaailmat eroavat rajustikin toisistaan ja valinnanvapaus ja yksilöllisyys korostuvat.

## Monikulttuuristuminen

Kunnilla on tärkeä tehtävä maahanmuuttajien osallisuuden ja yhdenvertaisuuden tukemisessa. Jos maahanmuuttajien kotoutuminen ja aidosti monikulttuuristen yhteisöjen syntyminen ei onnistu riittävän hyvin, konfliktiherkkyys heidän ja kantaväestön sekä muiden maahanmuuttajaryhmien välillä voi kasvaa. Tällöin vaarana on asumisen ja työelämän eriytyminen ja sosiaaliset ongelmat. Toiminta asuinalueilla on tärkeässä roolissa ennakkoluulojen vähentämisessä ja ehkäisyssä.

## Digitalisaatio

Digitalisaatio tarkoittaa digitaalisten teknologioiden leviämistä yhteiskunnan eri osa-alueille. Se muuttaa yritysten toimintatapaa, julkisen sektorin palveluja ja kuluttajien käyttäytymistä. Digitalisaatio vauhdittaa hierarkioiden purkamista ja siirtymistä verkostomaisiin tuotantotapoihin. Digitalisoituminen murtaa toimialarajoja, altistaa yritykset globaalille kilpailulle ja mahdollistaa suuren tuottavuuden kasvun. Digitalisaatio mullistaa kokonaisia toimialoja ja ammatteja.

## Työn ja työelämän murros

Työn, työajan ja palkan määrittäminen tulee hankaloitumaan: mikä on työtä, mikä on työaika, mistä maksetaan palkkaa ja mistä ei? Elinikäinen oppiminen on myös entistä suurempi vaatimus tulevaisuuden työelämässä. Tulevaisuuden tutkijat ennakoivat, että työelämä ja työmarkkinat polarisoituvat ja keskipalkkainen työ tulee vähenemään. Vuosikymmenten aikajänteellä yhteiskunnan pitäisi varautua myös siihen, että perinteinen palkkatyö tulee merkittävästi vähenemään.

## Turvallisuusriskit

Turvallisuus on tunne ja se saa ihmisen elämänkaarren eri vaiheissa erilaisia painotuksia. Esimerkiksi

lapsilla ja nuorilla turvallisuus tai sen puute kytkeytyy ennen muuta kotiin ja kouluun, keski-ikäisillä tasa-arvoon ja työelämään sekä vanhuksilla yksin asumiseen ja hoivaan. Turvallisuudella on monia ulottuvuuksia. Esimerkiksi sotilaallisen turvallisuuden, kyberturvallisuuden ja ilmastonmuutoksen merkitys on vahvasti korostunut globaalisti aivan viime vuosien aikana.

## Syntyvyys

Vuonna 2017 syntyi Suomessa vain noin 50 100 lasta. Se on vähemmän kuin koskaan viimeisen viidenkymmenen vuoden aikana. Syntyneiden lasten määrä on pienentynyt joka vuosi vuodesta 2010 lähtien. Vuonna 2016 syntyi 52 800 lasta. Tuolloin noin puolessa Suomen 313 kunnasta syntyi alle 50 lasta ja 28 kunnassa jopa alle 10 lasta. Tämä alhaisen syntyvyyden trendi yhdessä väestön ikääntymisen kanssa nakertaa kuntien väestöllistä huoltosuhdetta, kuntien elinvoimaa ja synnyttää polarisaatiota Suomen sisälle.

## Eriarvoistuminen

Eriarvoistuminen haastaa yhteiskuntaa monesta suunnasta. Hyvinvointiyhteiskunta pitää huolta heikommistaan ja suomalaisten hyvinvointi sekä terveyden taso ovat jatkuvasti kohentuneet. Suurin osa ihmisistä voi edelleen hyvin, mutta eriarvoisuus on lisääntynyt ja erot ovat kansainvälisesti verrattuna suuria. Eroja on esimerkiksi sosioekonomisten ryhmien, sukupuolten, valtaväestön ja vähemmistöjen sekä maantieteellisten alueiden välillä.

## Kaupungistuminen

Kaupungeissa asuu jo yli puolet koko maailman väestöstä ja arvioiden mukaan vuonna 2030 tuo osuus olisi jo yli 70 prosenttia. Suomessa kaupungistuminen on myös voimakasta. Suuret elinkeinojen

rakennemuutokset ja tästä aiheutuva työmarkkinoiden turbulenssi korostavat kaupungistumista ja ohjaavat ihmisiä sijoittumaan alueille, joilla on opiskelu- ja työpaikkoja. Myös maahanmuutto kiihdyttää Suomen kaupungistumista. Älykäs kaupunki ”Smart City” on kaupunkikehityksen uusia trendejä. Sillä kuvataan kaupunkien innovatiivista kehitystä, jossa käytetään hyväksi informaatio- ja kommunikatioteknologiaa. Älykkäissä kaupungeissa pyritään ekotehokkuuteen ja elämänlaadun parantamiseen.

### **Kokeilukulttuuri**

Toimintaympäristön nopeassa muutoksessa menestyminen edellyttää organisaatioilta, yhteisöiltä ja yhteiskunnalta ketterää kokeilemistä ja jatkuvaa uudistumista. Kokeilukulttuuri syntyy halusta ja rohkeudesta kokeilla ja valita uusia toimintatapoja. Kokeilukulttuuriin liittyy kiinteänä osana myös lupa epäonnistua. Kunnilla voi olla merkittävä

rooli kokeilutoiminnan mahdollistajina, alustoina ja myös toteuttajina yhdessä muiden toimijoiden kanssa. Kunnan hyvinvoinnin ja elinvoiman edistämisen uudet menestystekijät voidaan löytää juuri ennakkoluulottomien kokeilujen avulla.

### **Syrjäytyminen**

Syrjäytyminen nähdään monina eri ongelmina, jotka kietoutuvat toisiaan vahvistaviksi kierteiksi. Niissä on mukana niin sosiaalisia, terveydellisiä kuin taloudellisiakin tekijöitä. Suomessa syrjäytymiskeskustelu on keskittynyt varsinkin nuoriin. Keskustelua on käyty ennen muuta henkilökohtaisista syrjäytymiskokemuksista, syrjäytymisen kustannuksista ja syrjäytymisen inhimillisistä kärsimyksistä. Erityisen huolestuttavaa on se, että syrjäytyminen näyttää myös periytyvän – ei geeneissä vaan sosiaalisessa perimässä, mikä vaikuttaa arvoihin ja asenteisiin.

# Lähteet

Suomen Kuntaliitto (2019) Maailmanpyörä. Kuntien ja alueiden muutosajurit 2018-2030. Helsinki 2019. [https://www.kuntaliitto.fi/sites/default/files/media/file/maailmanpyoraraportti%202019\\_1.pdf](https://www.kuntaliitto.fi/sites/default/files/media/file/maailmanpyoraraportti%202019_1.pdf)

Valtioneuvosto (2018) Valtioneuvoston muutoksentekijäkortit. <https://vnk.fi/documents/10616/1645629/Muutostekij%C3%A4kortit/2ef06a4a-1aa5-4608-850e-7ee-8e98af03c/Muutostekij%C3%A4kortit.pdf>

Valtiovarainministeriö (2017) Tulevaisuuden kunnan skenaariot ja visiot 2030. Valtiovarainministeriön julkaisu 9a/2017. [http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79243/Tulevaisuuden%20kunta\\_zinepdf.pdf?sequence=1&isAllowed](http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79243/Tulevaisuuden%20kunta_zinepdf.pdf?sequence=1&isAllowed)

Aloitetaan jo tänään!



 Kuntaliitto  
Kommunförbundet

.....  
Suomen Kuntaliitto  
Toinen linja 14, 00530 Helsinki  
Puh. 09 7711  
etunimi.sukunimi@kuntaliitto.fi  
www.kuntaliitto.fi  
Helsinki 2019